

PROPOSTA PER IMPLEMENTAR LA COEDUCACIÓ

 **GOVERN ALTERNATIU
DE CATALUNYA**

Igualtat

Gemma Lienas i David González

31 de març de 2023

CONTINGUT

QUÈ ÉS LA COEDUCACIÓ	3
ELS CINC EIXOS DE LA COEDUCACIÓ	7
LA FORMACIÓ DEL PROFESSORAT	16
L'OBLIGACIÓ LEGAL DE COEDUCAR	18
INICIATIVES ACTUALS EN L'ÀMBIT DE LA COEDUCACIÓ	23
PROPOSTA PER IMPLEMENTAR LA COEDUCACIÓ	27

Nota: els punts 1, 2 i 3 del document formen part de la conferència *La coeducació a tots els nivells educatius*, de Gemma Lienas.

QUÈ ÉS LA COEDUCACIÓ

Coeducar vol dir no només que els nens i les nenes, els nois i les noies, estiguin junts a la mateixa aula i tinguin un currículum igual, sinó educar en els valors de la igualtat i visibilitzar i valorar no només allò que és masculí sinó també allò que és femení. Vol dir desaprendre i aprendre de nou per tal d'identificar els nostres propis biaixos de gènere, qüestionar i reflexionar respecte dels models socials que tenim i els valors que transmetem.

La història

L'1 de maig de 1939 es van prohibir les aules mixtes i la Llei d'Educació Primària del 17 de juliol de 1945 va consolidar la segregació de nens i nenes a les escoles. El preàmbul de la Llei ho explicava així: «Per raons d'índole moral i d'eficàcia pedagògica, la Llei consagra el principi cristià de la separació de sexes en l'ensenyament».

Quan a partir de meitats dels setanta s'inicia l'educació mixta, les nenes són incloses a les institucions escolars que els homes havien dissenyat per als nens. I el que fins llavors s'ensenyava a les nenes va anar desapareixent, perquè va ser considerat de menor importància i indigne de ser traspassat als homes. Certament, molts dels ensenyaments de les nenes de les fins aleshores escoles de nenes, per exemple, les labors, es feien per raons purament sexistes i tradicionals, però el cert és que els garantien l'autonomia. Per què no ha de ser un aprenentatge per a tothom saber-se cosir un botó o saber netejar l'aula? El cas és que tots aquests aprenentatges van desaparèixer i les nenes van incorporar el currículum escolar dels nens.

Actualment encara la majoria dels nostres centres són escoles mixtes en les quals nens i nenes estudien junts, però encara hi ha pocs centres que practiquin la coeducació.

Escola Mixta: registre parcial i esbiaixat

El que transmet l'escola deixa totalment de banda el coneixement, el saber de les dones, els seus interessos, la seva visió del món i els seus valors; per exemple, no s'hi ensenya res relacionat amb les feines de la cura o les feines domèstiques, que, tradicionalment, han estat posades damunt les espatlles de les dones. Però si volem una corresponsabilització, caldrà que incorporem aquests sabers al currículum.

La cultura dels centres educatius presenta, doncs, un biaix totalment androcèntric, és a dir, una visió des de la mirada exclusivament masculina, i a més ofereix un registre de la història que és incomplet. Ho descriu molt bé la historiadora Gerda Lerner al seu llibre *La creació del patriarcat*¹, quan afirma que el registre del passat de la humanitat que s'ha escrit i interpretat és parcial i distorsionat. Parcial perquè es deixa al tinter el passat de la meitat de la humanitat

---

¹ LERNER, G. (1990). *La creación del patriarcado*. Katakarak Liburuak

–les dones–, i distorsionat perquè narra la història només des del punt de vista d'una meitat de la població –la masculina. I el pitjor, estem tan habituats i habituades a veure les coses d'una determinada manera –segons aquest model androcèntric– que no arribem a veure que poden ser d'una altra.

Models mentals organitzadors

Dit d'una altra manera, quan observem la realitat creiem que el que veiem és exactament allò que perceben els nostres sentits. No obstant, no és així, ja que la nostra mirada està condicionada per allò que cadascú de nosaltres considera que és la realitat. Aquesta manera de veure la realitat es correspon amb models organitzadors del pensament que emmagatzemem a la nostra ment i que són fruit de les experiències prèvies i dels ensenyaments rebuts. Per exemple, si veiem la foto d'un mar i l'associem a la banda sonora de la pel·lícula *Tiburón*, el mar ens crea incomoditat o por. Si, en canvi, quan la veiem, l'associem a la banda sonora de la sèrie *Verano azul*, ens sembla un mar amable i gens perillós. O sigui, no veiem el que ens ensenyen els nostres ulls, sinó el que ens dicta el cervell sobre la percepció. Així, sovint ens resulta difícil veure el que no esperem veure i només donem significat a allò que prediuen els nostres models. Per exemple, al segle XVII l'inventor del microscopi va agafar semen per examinar-lo. Hi va veure els espermatozous, però també hi va veure éssers humans diminuts que hi viatjaven a l'interior. Perquè era el que esperava veure-hi.

Per tant, podem afirmar que els significats venen donats per les creences que tenim sobre les coses i els esdeveniments. I moltes d'aquestes creences s'originen en explicacions culturals. És a dir en l'educació, que –com deia– ha estat androcèntrica, parcial i basada en idees patriarcals, és a dir, considerant el masculí superior i el femení subordinat. Per tant, les lectures que fem de la realitat són androcèntriques, parcials i masclistes.

Les ulleres liles

Per exemple, tenim davant una fotografia de la inauguració de l'any judicial i observem que tots són homes excepte dues dones. Els nostres models mentals fan que ho considerem correcte. Però no ho és. Aquesta és la raó per la qual al meu *El diari lila de la Carlota*², el meu llibre de feminisme per a adolescents que ja ha fet 20 anys, vaig inventar-hi una metàfora: posar-se les ulleres liles. Amb les ulleres liles posades, aquesta foto de l'any judicial ens resulta absurda ja que sent les dones la meitat de la població, només dues dones ens representen.

Posar-se les ulleres liles vol dir revisar els nostres patrons mentals, qüestionar-los i veure la realitat d'una manera diferent.

---

² LIENAS, G. (2001). *El diari lila de la Carlota*. Editorial Empúries

I aquestes ulleres no només se les ha de posar l'alumnat, sinó també el professorat, perquè coeducar significa tenir formació en perspectiva feminista. Cal revisar quins són els models que tenim dins del cap. Cal revisar quantes vegades invisibilitzem les dones, les desvaloritzem amb el llenguatge o les suplantem perquè expliquem la seva realitat des d'ulls masculins. Després tornaré sobre aquest punt.

Problemes de l'escola mixta

En els nostres centres encara no es coeduca, sinó que es continua educant des d'una mirada androcèntrica, esbiaixada i patriarcal, cosa que implica dos aspectes negatius:

El primer, perpetuar les desigualtats entre dones i homes, ja que ens està indicant que allò masculí és universal mentre que allò femení és particular i es refereix només a una part de la població. Això ho trobem ja en la llengua: "home" representa la humanitat, és a dir, homes i dones, mentre que "dona" només representa una part de la humanitat. Aquest error conceptual prové de la traducció del text grec quan es va confondre la paraula grega «ànthropos» com a 'home', mentre que la paraula vol dir 'ésser humà'. Perquè els grecs, per a 'home' tenien la paraula «andrós». A partir d'aquell moment «home» va voler dir 'home' i també 'home i dona'. I aquest error conceptual s'adeia amb la mentalitat patriarcal i va quedar fixat.

Podem trobar uns quants exemples que expliquen la universalitat d'allò que és masculí i la particularitat del que és femení:

- En la llengua llatina, quan es trobaven un nom femení i masculí, l'adjectiu es concordava segons el nom que quedava més a la vora. Podia concordar, doncs, en masculí o femení, però al segle XVIII es va decidir que el masculí era més important i calia concordar-ho tot en masculí. No té a veure amb la gramàtica, sinó amb models organitzadors del pensament.
- Nens i nenes llegeixen sense problema novel·les protagonitzades per nens; però, quan es tracta de llibres protagonitzats per nenes, els lectors nens sovint els rebutgen. Això també ens passa a les escriptores de novel·les per a persones adultes, molt menys llegides per homes que per dones.

I òbviament, el que constitueix allò que és general es considera el paradigma, el model de tot. El que és particular no es té en compte. Allò que és el paradigma és superior. S'estableix una jerarquia entre homes i dones i ells són els qui tenen el poder. Això és el patriarcat. Per exemple, els esports i l'entreteniment considerats tradicionalment de consum masculí (futbol, etc.) és considera una cosa seriosa, tant que als telenotícies la secció d'esports (concretament de futbol) ocupa gairebé el mateix que les notícies. Els entreteniments considerats tradicionalment de consum femení (per posar un exemple les telenovel·les), en canvi, són sempre objecte de menyspreu.

El segon aspecte negatiu, aquesta educació mixta i androcèntrica és la que perpetua els estereotips de gènere. Els estereotips de gènere són construccions culturals als quals s'han d'adaptar dones i homes, cadascú als seus patrons respectius. En el cas de les dones, recolzant-se en la idea sense base científica de la inferioritat física, intel·lectual i moral de la dona, aquests estereotips serveixen per reservar-los un lloc inferior i subordinat al dels homes (estatus i rol), per indicar un comportament (manera de ser i de fer) i per assenyalar uns determinats marcadors corporals (moviments, pentinat, roba...). A això es referia Simone de Beauvoir quan deia que "*no es neix dona, sinó que s'aprèn a ser-ho*". Es referia al fet que sobre el sexe biològic femení es van col·locant capes de cultura que ens mantenen subordinades.

El gènere és un organitzador social que no opera d'una manera neutra i que no dona pas a dues societats paral·leles, sinó que actua directament vinculat a un principi jerarquitzador. Joan Scott, historiadora nord-americana especialitzada en el gènere i en la dona, ofereix una definició de gènere, que és el resultat de dues proposicions interrelacionades: el gènere és un element constitutiu de les relacions socials basades en les diferències que distingeixen els sexes, i el gènere és una forma primària de relacions significants de poder. És a dir, el gènere és el camp primari -no l'únic camp- a través del qual s'articula el poder.

El models de gènere canvien al llarg del temps i d'unes societats a altres. A més, a cada societat no n'existeix un únic model –encara que tots els de cada gènere presenten trets comuns–, en estar en relació amb d'altres factors, com la classe social o l'ètnia. Un exemple: un pare veu el seu fill de 3 anys amb una nina i arrufa el nas i alça una cella. El nen entén que allò no és pertinent.

Aquests estereotips de gènere impliquen per a les dones menys possibilitat de formació, menys possibilitat d'accés a llocs de treball rellevants, ingressos menors -d'aquí la pobresa femenina generalitzada-, moltes més possibilitats de patir violència masclista, menys possibilitats de conciliar... En definitiva, una vida subordinada i de desigualtat respecte als homes. Cal dir que els homes també han de adaptar-se a uns estereotips que els perjudiquen, encara que no els subordinen, sinó que els permeten exercir la dominació, el poder i també la violència.

ELS CINC EIXOS DE LA COEDUCACIÓ

Així doncs què és la coeducació i per què ens interessa? Coeducar vol dir educar des de la igualtat de valors, és a dir, donar el mateix valor a allò que tradicionalment ha estat considerat masculí i a allò que tradicionalment ha estat considerat femení. Vol dir valorar per igual les ocupacions remunerades i el treball de la cura (sense els treball de la cura ningú de nosaltres sobreviuria i, per tant, es competència de totes i tots). Vol dir valorar la valentia tant com la cooperació o l'empatia, valorar per igual les aportacions dels homes i les de les dones.

Amb la coeducació:

- Aconseguim una societat més igualitària.
- Aconseguim el respecte a la diferència.
- Aconseguim que els nens i nenes siguin més lliures i, doncs, més feliços.

La coeducació se sustenta sobre cinc eixos.

Primer eix: abolició del estereotips de gènere

Els estereotips de gènere són creences o pensaments que les persones tenim sobre quins són i quins haurien de ser els atributs personals d'homes i dones. Els estereotips de gènere inclouen les creences populars sobre diverses dimensions que abans hem vist: estatus i rol, comportament (manera de ser i de fer) i els marcadors corporals.

Des d'abans de néixer nens i nenes són tractats de manera diferent (es poden mencionar els avortaments selectius). En el moment en què se sap el sexe de la criatura, tot un sistema d'expectatives s'instal·la a la família i es concreta en actes com preparar l'habitació d'una o altra manera, escollir joguines o roba diferent... Gran part de la vida ja està preparada abans que arribi al món. En aquest moment, comença el procés d'interiorització del gènere, segons el qual es tracta a una nena i a un nen de manera diferent. El gènere no s'adquireix d'una única vegada i per sempre, sinó que l'anem interioritzant i variant al llarg de la vida i a través de la nostra experiència, a través de la interacció amb l'entorn. El gènere interactua amb altres aspectes de la nostra identitat i personalitat, per això no tots els homes i les dones som iguals.

És essencial educar nenes i nens al marge d'aquests estereotips. En el passat, la societat era més rígida i sortir d'aquests estereotips implicava sancions molt dures, tant per a les dones com per als homes. (Exemples: actualment lapidació dones.) Actualment i en la nostra societat, aquesta pressió s'ha afluixat, però això no vol dir que hagi desaparegut. Seguim tractant de manera diferent els nens i les nenes, encara que sigui moltes vegades inconscientment (i aquí està la trampa). Una família o el professorat pot dir-te, i estar convençut, que no fa distinció entre nenes i nens, però fer-la de manera inconscient. Això és per culpa dels models mentals instal·lats a la nostra ment, que costa combatre si no els volem veure. És a dir, si no ens posem les ulleres liles.

Això vol dir que tothom, sigui noi o noia, ha de poder :

- Ser allò que vulgui ser: metgessa o electricista una noia, infermer o educador de 0 a 3 anys un noi.
- Comportar-se al marge del estereotips: sí, un noi pot ser dolç, pot (ha) de plorar; una noia pot ser ambiciosa i pot ser líder.
- Usar marcadors corporals o no usar-ne: cabells llargs o curs, arracades o no...

Si no ho fem així, serà impossible, per exemple, aconseguir la igualtat, la corresponsabilitat en les tasques de la cura, relacions de respecte entre homes i dones o estils directius diferents dels que sempre s'han usat, que són verticalitzats i que no són els que un món global i divers necessita.

S'aprenen, d'una banda, imitant, primer la família, després, els adults en general. I, d'una altra banda, assajant (jocs, objectes, contes, novel·les ...). Per això la importància del que llegim, de les cançons que escoltem, de les pel·lícules que veiem. Després incidiré més en la literatura com a forma d'educar evitant estereotips de gènere.

També s'aprenen a través del llenguatge.

*Exemple per a nenes i nens de 3 a 8 anys

Al meu *Llibre de les emocions per a nenes i nens*³, hi ha un conte dirigit precisament a eradicar els estereotips. Es titula *La meitat de Jan*. El protagonista és un nen, en Jan, a qui li agraden les samarretes de color de rosa, que es pinta polseres amb el retolador i a qui no li fa res plorar davant de tothom, però, com que a classe li diuen que tot això és propi de nenes, ho tanca tot (samarreta, retolador i llàgrimes) en una caixa i l'enterra al jardí, imaginant que així s'adaptarà al patró, però l'únic que aconsegueix és ser infeliç, fins que descobreix una nena calçada amb botes de futbol i entén que no hi ha coses de nena i coses de nen, sinó coses de persona.

*Exemple per a nenes i nens 9 a 12 anys

*La rebel·lió de les noies*⁴ és un llibre plantejat com un primer apropament de les nenes i els nens al feminisme. Tracta molts temes, com el llenguatge, els referents femenins, la importància de la cura o els drets de les dones al món. És un llibre de no ficció, però que té com a conductora principal la Carlota, que explica la història amb exemples de la seva vida quotidiana. *La rebel·lió de les noies* treballa els estereotips a través de la Carlota i en Marc: ell és sensible, dolç i una mica poruc; i la Carlota és valenta, activa i atrevida. També els tracta des d'altres punts de vista, per exemple, parla de com la publicitat mostra les dones des de posicions subordinades i els homes, en posicions de poder.

---

³ LIENAS, G. (2017). *Llibre de les emocions per a nenes i nens*. Navona

⁴ LIENAS, G. 2021). *La rebel·lió de les noies*. Estrella Polar

*Exemple per a adolescents a partir de 13 anys

El diari lila de la Carlota és un llibre que es pot treballar a 6è, però que està enfocat per inicis de secundària. A diferència que *La rebel·lió de les noies*, no té il·lustracions, sinó que és tot text. A la Carlota la seva àvia li regala un diari que ella en un primer moment considera bastant cursi (¿per escriure sobre els seus amors?) però la seva altra àvia li proposa fer-hi una altra cosa: un diari feminista. D'aquesta manera la Carlota anirà documentant-se, enviant correus electrònics demanant informació, fent tests i entrevistes... sobre el tema del feminisme. A *El diari lila de la Carlota* treballa els estereotips d'una manera similar que a *La rebel·lió de les noies*: des de les dades i amb exemples quotidians, però amb un nivell més alt perquè els lectors i lectores són més grans.

El segon eix: l'educació emocional i en valors

En el passat, al neolític, es va produir una especialització de les dones i els homes en activitats concretes que potser van fer sorgir els estereotips de gènere: els homes havien de ser valents, agressius, impàvids. Les dones havien de sacrificar-se per la continuïtat del grup, deixant-se a elles de banda (ser abnegades).

Encara tractem les nenes d'aquesta manera. A les aules sovint les nenes són invisibles perquè les tractem com a éssers secundaris. No són les persones per defecte sinó les marcades; és a dir, no són la humanitat sinó només una part, no són el paradigma sinó una especificitat. La inseguretats i la manca d'autoestima és la principal conseqüència d'això. Però no l'única. Com a societat, continuem donant moltíssima importància a la bellesa de les dones, al seu aspecte físic. Continuem fent creure a les nenes que la bellesa és la seva principal característica. Fent-ho així, la nena comença un procés d'autocosificació: deixa de considerar-se ella mateixa com un subjecte decisor per estar pendent dels judicis de valor d'altres persones, de com els altres la valoren. Això té unes conseqüències brutals en el seu comportament (esforç per estar guapa per als altres, cirurgia estètica).

Aquest punt s'alinea amb el segon, que és encara més perillós: eduquem les nenes per complaure els altres i oblidar-se d'elles mateixes, pel sacrifici. Les dones, d'aquesta manera, perden el control de la pròpia vida i desenvolupen la necessitat de subordinar-se a alguna persona o causa. Aquest fenomen s'anomena alienació. Les conseqüències de tractar les nenes segons els estereotips van des de la manca d'autoestima, la inseguretats, l'alienació, la conversió en objecte sexual, fins a la feblesa o el perill de perdre l'autonomia.

I els homes? Tampoc ho tenen gens fàcil. El nucli de la masculinitat es basa en la capacitat de defensa, atac, la valentia i l'exercici de la violència. Però què passa en una societat que no viu en guerra, en perill permanent? Aquestes característiques en la meitat de la seva població tenen efectes molt negatius i es converteixen en un element de destrucció per a tothom: homes i dones.

Els homes són les primeres víctimes d'aquesta violència. Els nens, des dels dos anys, moren molt més que les nenes i entre els 19 i els 39 anys es dispara, sent la principal causa el suïcidi, seguit d'accidents de trànsit i caigudes accidentals. Eduquem els nens perquè siguin valents i agressius, perquè s'arrisquin, i ho fan encara que no hi ha hagut cap necessitat social, posant-se en perill.

Però no només aquest és l'efecte negatiu dels estereotips, també ho són la competitivitat exacerbada i la negació de les emocions. La competitivitat exacerbada es converteix en una lluita per adquirir diners i poder a qualsevol cost, amb conseqüències nefastes per al món, ecològiques, de vides i condicions humanes, etc. A més, no tothom ho aconsegueix i la sensació de fracàs i d'impotència comporten molts suïcidis, formes d'autodestrucció o mal als altres. A més, com que eduquem a guerrers, eduquem a nens que no coneixen les seves emocions ni les dels altres (els nens no ploren), que neguen el seu sofriment i les emocions com la tendresa, la cura o l'empatia.

No, malgrat la dominació dels homes, els estereotips no els ho posen fàcil. Per això és imprescindible l'educació emocional. L'educació emocional és l'educació centrada en l'àmbit de conèixer i reconèixer els sentiments i emocions, propis i dels altres, i fer-les servir de manera adaptativa. Així doncs, l'educació emocional té 4 aspectes que cal treballar:

- Prendre consciència de les pròpies emocions i aprendre a acceptar-les.
- Dominar les pròpies emocions i aprendre a controlar les emocions incòmodes (no ajornar-les o bloquejar-les).
- Reconèixer les emocions dels altres. Això vol dir que no només els entendre, sinó que també sentirà empatia; serà capaç de posar-se al lloc de l'altre, és a dir, ser capaç de llegir emocionalment a les persones en les interaccions amb elles.
- Aprendre a gestionar les relacions amb els altres.

*Exemple per a nenes i nens de 3 a 8 anys

El meu conte *Un mirall al cor*, dins de *El llibre de les emocions per nenes i nens*, però hi ha més contes per a nenes i nens de 3 a 8 anys dins de *El llibre de les emocions per a nenes i nens* que es caracteritzen per tenir un component lúdic, perquè cada conte és una petita narració que planteja un problema, el desenvolupa i el resol, amb dosis de tensió narrativa i d'humor; i un component educatiu, perquè treballa l'educació emocional i la resolució de conflictes en nens i nenes de 3 a 6 anys, ja que els primers anys de la vida són crucials per a un bon desenvolupament de la intel·ligència emocional. Els protagonistes de les històries són nens i nenes sempre diferents. Els personatges secundaris són els familiars de les criatures. Als contes també es treballa la diversitat.

*Exemple per a nenes i nens de 9 a 12 anys

*Jo, en Watson i l'armari de la Jacqueline*⁵ explica de quina manera podem treballar l'empatia (la família han perdut la casa), el reconeixement emocions (el pare té una depressió), el bullying (en Watson) o la guerra, els refugiats.

I per què és tan important la lectura? Per veure bé aquest lligam entre lectura i aprendre sobre les pròpies emocions i sobre les dels altres i, per tant, a anticipar el comportament dels altres, cal que ens fixem en el cervell.

Giacomo Rizzolatti⁶ i el seu equip van demostrar en una llarga sèrie d'experiments que, pel que sembla els éssers humans –i alguns altres primats– comptem amb un tipus especial de neurones motores que s'activen quan veiem, per exemple, a algú jugant a pilota, algú que es fa mal... I no només això, també es posen en marxa quan sentim o quan, i això és encara més fascinant, tan sols imaginem que algú juga a pilota o que es fa mal. L'evolució ens va facilitar aquesta eina que ens porta a reconèixer els actes dels altres com si fossin propis. I aquesta funció de reconeixement la fan aquestes neurones anomenades –amb un nom molt pertinent– neurones mirall. Escriptors i filòsofs n'havien prefigurat la seva existència: només podem comprendre els altres, afirmava per exemple el filòsof Goldman, quan simulem interiorment l'estat emocional en què es troben. La imitació, base de qualsevol aprenentatge i mecanisme essencial per a la nostra supervivència, és l'essència d'aquest comportament, que coneixem com a empatia. “Em poso en la teva pell per esbrinar si ets amic o enemic”.

Com hem dit abans, la singularitat de les neurones mirall rau en la seva capacitat per activar-se sense dependre d'un esdeveniment real; només ens cal pensar-hi, imaginar-ho. És a dir, que per posar-me a la teva pell, per ser tu per un instant, l'única cosa que he de fer és imaginar-te. Gràcies a les neurones mirall s'ha confirmat el que de sempre moltes persones havien intuït: llegir una novel·la és com viure altres vides. Òbviament, el cervell sap distingir entre realitat i ficció; però mentre llegeixo, soc a l'escenari de la ficció (per exemple, *La plaça del Diamant* de la Colometa) i les meves neurones s'activen amb una intensitat semblant a la que experimenten en un escenari autèntic. Per a les neurones mirall jo soc, de debò, la Colometa. O sigui llegir ficció ens ensenya a reaccionar davant de moltes situacions de la vida real.

Com diu Jorge Volpi⁷: *qui freqüenta l'art de la ficció té un accés privilegiat a les varietats de la naturalesa humana a les quals només podria aspirar algú amb una vida social embogida: en unes quantes pàgines coneixem a desenes de persones i ens introduïm en elles. Una bona novel·la és, en realitat, un tractat sobre el jo.*

---

⁵ LIENAS, G. (2019). *Jo, en Watson i l'armari de la Jacqueline*. Cruïlla

⁶ RIZZOLATTI, G., & SINIGAGLIA, C. (2006). *Las neuronas espejo: los mecanismos de la empatía emocional*. Ediciones Paidós Ibérica

⁷ VOLPI, J. (2007). *Leer la mente: el cerebro y el arte de la ficción*. Alfaguara

És, doncs, també a través de la lectura que podem aprendre valors com el de la solidaritat, la llibertat personal, el respecte als altres i a un/a mateixa/a, la tolerància, la lleialtat, la paciència, la gratitud, el compromís o la responsabilitat, entre d'altres.

El tercer eix: referents femenins

La coeducació necessita també referents femenins en els àmbits de la cultura, de les arts, de les ciències i de la tecnologia... Per exemple, una antropòloga com Margaret Mead que va fer possible la fonamentació empírica i teòrica del feminisme, investigant els mecanismes de l'opressió patriarcal, transformant la nostra visió del món i desafiant l'acadèmia. O, per exemple, la Lilian Muller, enginyera i psicòloga, que va inventar la batidora, les neveres amb prestatges i la galleda d'escombraries amb pedal. O la Rosalind Franklin, química i cristal·lògrafa, que va fotografiar l'estructura de l'ADN.

Necessitem aquests referents perquè les nenes, les noies, per aspirar a rols diferents de la maternitat -amb això no estic dient que no hagin de ser mares, sinó que no ho tinguin com a únic horitzó- o per aspirar a desenvolupar professions diferents de les que tenen relació amb les tasques de la cura, han de tenir models femenins en què es puguin reflectir per dir: jo vull ser escriptora o pintora, o física o enginyera.

El quart eix: les experiències de les dones

Necessitem també dones de les arts i la cultura perquè traslladin les experiències de les dones des del punt de vista de les dones. Per exemple, en el camp de la literatura, en la majoria de les obres en el passat, les dones són vistes des dels ulls masculins. Això crea una distorsió. Les figures que es presenten responen als estereotips femenins de l'època. Perquè els estereotips, ja ho sabem, canvien d'un temps a un altre i d'una zona geogràfica a una altra. Aquests estereotips ens presenten el model del que ha de ser una dona o, a l'inrevés, el contra model del que no ha de ser.

Agafem per exemple la maternitat. Durant segles la maternitat ha estat un mandat cultural. De la part biològica del sexe femení es feia derivar un desig absolut de maternitat per part de qualsevol dona i, per tant, un mandat cultural. Però aquestes idees han quedat superades, perquè, quan les dones tenen accés a la formació i al món de la feina retribuïda, es plantegen si volen o no volen ser mares. Per tant, la maternitat no és consubstancial a la naturalesa femenina. El que volem dir amb això és que la maternitat sempre ha estat en les novel·les amb un figurat punt de vista femení que no ho era, perquè eren els homes els qui ens l'explicaven. Necessitem escriptores que expliquin les experiències des les dones. I dic la maternitat, però podria dir la violència masclista, els abusos sexuals, les tasques de la cura, l'amor, la sexualitat... Necessitem dones escriptores que traslladin universos femenins als quals puguin accedir nois i noies per ampliar el seu camp de possibilitats, perquè aquestes s'eixamplen quan sortim de la cotilla dels estereotips de gènere.

El cinquè i últim eix: l'educació afectiva i sexual

És absolutament necessari proporcionar educació afectiva i sexual als nostres nens i nenes, nois i noies, perquè puguin gaudir d'una relació lliure i saludable amb el propi cos i de relacions igualitàries, satisfactòries i que els permetin créixer com a persones. Per a això cal:

- Dotar les criatures de vocabulari perquè siguin capaços de reconèixer el propi cos i expressar-se amb propietat.
- Escoltar les necessitats de les criatures i joves en aquest terreny per poder anar resolent dubtes.
- Ensenyar-los no només la importància del consentiment sinó també la importància dels propis desitjos.
- Tenir en compte que tenen molts *imputs* de sexualitat (pel·lícules, xarxes, pornografia, anuncis, cançons...) i que no tenen les eines per gestionar-los. Se'ls han d'anar proporcionant aquestes eines.
- Deixar clar que els drets de noies i nois en la sexualitat són també exactament els mateixos.

*L'educació afectiva i sexual de 0 a 6 anys

A aquesta edat hi ha una qüestió molt important a ensenyar-los que és el dret al propi cos i a la intimitat.

*L'educació afectiva i sexual a partir dels 7 anys.

El ministeri d'Educació del Govern britànic de David Cameron va encarregar un estudi sobre la sexualització i comercialització de la infància a Reg Bailey⁸, publicat el 2011 i conegut com l'Informe Bailey, on s'explica el concepte de hipersexualització i es defineix d'aquesta manera: *la sexualització de les expressions, postures o codis de la vestimenta considerats com massa precoços*, a més aquest informe de gairebé dues-centes pàgines alerta de la gran quantitat d'imatges sexuals que envolten constantment als nens.

La societat actual està plena d'imatges sexualitzades, segons l'Informe Bailey, els pares i mares són conscients d'aquest fet, però al mateix temps són incapaços d'actuar contra això perquè no tenen on queixar-se ni saben com reaccionar. Aquesta hipersexualització la podem veure, sobretot, a la publicitat, que sovint mostra a nenes posant i actuant com a adultes, i a la indústria de la moda que promociona i ven roba inadequada per a certa edat (minifaldilles, tops i fins i tot roba interior inapropiada i/o talons).

---

⁸<https://www.gov.uk/government/publications/letting-children-be-children-report-of-an-independent-review-of-the-commercialisation-and-sexualisation-of-childhood>

L'Informe Bailey alerta també dels perills que comporta el fet que la infància estigui cada vegada més erotitzada, on les principals víctimes solen ser les nenes ja que aquesta sexualització té relació amb el paper de la dona com a objecte sexual i s'avança la edat en què les nenes es converteixen en això, ja que adopten rols i comportaments estereotipats que a més no corresponen a la seva primerenca edat. Però encara podem anar més enllà de les conseqüències, el model de dona que es transmet té perills socials implícits:

- El model ideal de dona és un model de dona objecte sexual. Es deshumanitza la dona, deixa de ser subjecte i es converteix en objecte. D'aquesta manera es transmeten i donen suport estereotips de gènere sexistes, fortament marcats, que comporten una problemàtica tràgica i greu en la qual s'inclouen, entre d'altres la violència de gènere, la desigualtat, etcètera. Les nenes assumeixen aquest rol, aquesta condició d'objecte sexual amb una naturalitat que resulta esfereïdora. O no l'assumeixen però manifesten de diferents maneres la seva disconformitat, per exemple, amb trastorns de l'alimentació o amb autolesions.
- La infància es perd, estem obligant a les nenes a assumir rols que no els corresponen, rols per als que no estan preparades i el desenvolupament, per tant s'adultera.
- Les conseqüències en el seu desenvolupament són dràstiques: baixa autoestima, fragilitat, vulnerabilitat, entre d'altres. D'aquesta manera els nens i nenes es convertiran en adults fàcilment manipulables.
- No es conreen altres àmbits de la identitat i queden condemnats a la immaduresa crònica.
- Apareixen trastorns psicològics greus com els trastorns alimentaris, depressió, ansietat. D'aquesta manera la societat està malalta emocionalment.
- I més risc de patir abusos sexuals o relacions sexuals no desitjades.

Cal, doncs, continuar treballant el dret al propi cos per evitar relacions sexuals no desitjades i abusos sexuals per part de persones adultes. Però, a més, cal treballar per ajudar-los a tenir criteri en front d'aquesta moda hipeseualitzadora.

*L'educació afectiva i sexual a partir dels 13 anys:

Actualment, i ja des de fa uns anys, nenes però sobretot nens, accedeixen de molt joves a la pornografia. La seva formació sexual, hores d'ara, passa per les webs pornogràfiques, que no expliquen res sobre afecte i sobre sexe sinó sobre la violència i el poder dels homes i sobre la submissió de les dones. Això és exactament el que està aprenent la nostra joventut. No sorprèn -encara que sí horroritza-- que la Fiscalia General de l'Estat alerti a la seva Memòria Anual sobre l'augment de la violència i els delictes de naturalesa sexual entre els joves i relacioni aquest ascens amb l'ús de la pornografia a través de les xarxes socials. Assenyala que és molt inquietant, especialment en els casos de delictes de naturalesa sexual exercida en grup. Es tracta, diu, d'un fenomen que té relació amb l'ús de la pornografia a través de les xarxes, on es representa a la dona cosificada.

A partir de la publicació del meu llibre *El diari vermell de la Carlota*, sobre sexualitat i afectivitat, vaig obrir un xat a la meva web, i em van deixar perplexa les preguntes que em feien noies de 12 i 13 anys, que havien estat obligades pels seus “nuvis” a iniciar-se sexualment amb fel·lacions i sexe anal. No us sorprendrà, doncs, l’informe que ha tret l’hospital Clínic⁹ que diu que veuen cada vegada amb més freqüència lesions en noies menors d’edat per determinades pràctiques sexuals. Per exemple, veuen molts anus estripats per culpa de sexe anal. Estem parlant de nenes de 15, 16 i 17 anys o menys. També ho atribueixen a la pornografia. No vull deixar de dir-vos que els nostres nois aprenen a excitar-se amb la violència (el vídeo porno que té més visites al món —225 milions— és una violació grupal amb molta violència cap a una dona). Tampoc vull deixar de dir-vos que les noies aprenen la submissió. I no només això, sinó que també se les encamina a considerar la prostitució una activitat normal (*only fans* i *Daddy sugars*).

Per tant, una educació afectiva i sexual a aquestes edats ha de:

- Fer èmfasi en la descoberta de la sexualitat per ells i elles mateixos.
- No tan sols en evitar embarassos no desitjats i malalties de transmissió sexual, sinó també i sobretot en què és la sexualitat: un mateix, amb un altre, coneixement del propi cos, de les reaccions, explicar a l’altre què ens agrada...
- Posar-los en guàrdia sobre la pornografia i la prostitució: no, la llibertat no és fer el que vulguis amb el teu cos. La pornografia i la prostitució són formes de violència contra la dona.
- Alertar sobre la violència masclista. Cal explicar-los la diferència entre agressivitat i violència i explicar-los que la violència respon a la idea de poder sumat a tenir idees discriminatòries. Per això la violència més comuna a tot el món és la violència contra les dones, que pot ser: física, psíquica i sexual, i econòmica. Cal explicar-los que, si bé la violència contra les dones és la més generalitzada i és estructural, també hi ha altres violències, contra col·lectius que pateixen alguna discriminació (LGTBI, migrants, discapacitats, persones que no responen a un model normatiu, persones amb discapacitat intel·lectual...
- Deixar clar que una relació sexoafectiva sana ha de basar-se en la atracció física, les ganes d’estar junts, el benestar, i no ha d’implicar addicció, ni subordinació, ni control, i que ha de permetre espais compartits i espais individuals. Les relacions han d’aportar benestar i creixement personal i mai no han de representar dolor ni destrucció psíquica

---

⁹<https://www.clinicbarcelona.org/uploads/media/default/0005/70/8e7a698a067ef2210f645dbffb69589ffffb41fe.pdf>

LA FORMACIÓ DEL PROFESSORAT

Prendre consciència i visibilitzar

En el llibre *El nostre nou cervell*¹⁰ es parla d'un tipus d'experiència anomenada epifania, caracteritzada per la sobtada revelació sobre una persona o una situació. La revelació sobtada s'assembla a aquestes experiències òptiques en les que observem, per exemple, una rajola amb unes taques i només veiem taques, però, de sobte, ens adonem que certes taques formen un dibuix semblant a una papallona, i a partir d'aquest moment ja només som capaços de veure la papallona i no les taques.

Això és el que necessitem per ser conscients de les desigualtats dona-home, processos de revelació sobtada que ja no tenen marxa enrere en la nostra percepció de la realitat. Això és el que va passar, per exemple, amb la violència de gènere al nostre país. Tot d'una, a partir de la mort d'Ana Orantes, va ser com si s'hagués descorregut un vel i la societat va començar a tenir consciència d'aquesta xacra que fins aleshores s'havia considerat una cosa privada i admissible. Sense el vel, ja no hi havia manera de fer marxa enrere. Encara que no ho volguéssim mirar, ho veies. La societat l'havia vist; calia enfrontar-se al problema i lluitar contra ell.

D'altra banda, com ja fa anys va assenyalar Wittgenstein, el que no té nom no existeix. Per a molta gent, la violència de gènere va començar a existir a partir de el moment en què es va definir, en que van existir unes paraules per anomenar-la. I d'aquesta manera va començar a ser visible.

Potser una forma de tenir experiències d'epifania i de poder visibilitzar situacions acabades de descobrir sigui visitar webs com ara www.mujaresenread.com o Feministes de Catalunya o seguir a dones feministes en les xarxes.

Aprendre una mirada nova

És fàcil i molt habitual deixar-se arrossegar per la inèrcia i no qüestionar-se els valors oficials, és a dir, els models que tenim gravats al cervell. Per ser conscients de les discriminacions, sobretot, les menys explícites, tenim el deure –homes i dones– de posar-nos, tal com he dit abans, les ulleres liles, és a dir, unes ulleres que permetin veure el món des d'una perspectiva femenina i feminista, amb una mirada que es negui a aplicar sistemàticament els valors apresos.

Una solució per a aprendre a mirar la realitat amb una mirada nova consisteix a aplicar la regla de la inversió, és a dir, col·locar un home allà on hi ha una dona, i a l'inrevés. Per exemple, quan un jutge o una jutgessa (també pot tractar-se d'una dona, perquè tots i totes estem

---

¹⁰ RESTAK, R. (2005). *Nuestro nuevo cerebro*. Urano

acostumats a mirar des dels models mentals preestablerts) dicta sentència contra un violador i és comprensiu i li imposa una pena molt lleu perquè la víctima, una noia de 13 anys, ja tenia experiència sexual; només hem de posar al jutge en el lloc de la nena. Creieu que si un home viola analment un jutge, es consideraria un atenuant que aquest tingués experiència sexual? I es consideraria menys violació pel fet que fos anal i no vaginal?

Aprendre a tenir una mirada crítica

Si examinem la transmissió de valors, en definitiva, la mirada del poder de la qual abans parlàvem, tampoc el nostre país respon al principi de la no discriminació per raó de gènere. La publicitat, els programes de ràdio o televisió, Internet, els llibres escolars, l'escola, la família, les sèries, les pel·lícules, les cançons... perpetuen esquemes obsolets. Heu observat, per exemple, algun dels anuncis apareguts en els mitjans de comunicació amb motiu del dia de la mare? Per exemple, aquest: "*El regal més pràctic i original per a la mare: l'escombra elèctrica X. Sorpren la teva mare amb una novetat total. Ella es mereix una cosa així d'original i pràctica*".

D'altra banda, si a casa intentem educar de manera equitativa els nostres fills i filles, però ells poden observar que el seu pare, en el millor dels casos, es limita a preguntar en què pot ajudar, i, en el pitjor, es queda assegut sense fer res, estem perpetuant un model tradicional. I no només això, si com a homes no ens impliquem emocionalment amb els nostres fills i filles estem transmetent un model de masculinitat equivocada.

Vigilar l'ús del llenguatge

Perquè el llenguatge està molt jerarquitzat i la categoria dominant és la masculina, mentre que la subordinada és sempre la femenina. Això cal canviar-ho.

Alguns problemes freqüents que es donen en aquest llenguatge són: l'ús del masculí plural genèric, que invisibilitza les dones. O bé la disparitat en certes expressions en masculí i en femení (una dona pública/ un home públic).

Revisar les pròpies conviccions i la manera de fer de cadascú

Per aconseguir un canvi de 180 graus, val la pena posar en pràctica la metodologia que planteja Marina Subirats en el seu llibre, *Coeducació, aposta per la llibertat*¹¹.

---

¹¹ SUBIRATS, M. (2017). *Coeducació, aposta per la llibertat*. Octaedro

L'OBLIGACIÓ LEGAL DE COEDUCAR

Val la pena començar assenyalant que la Llei Orgànica 3/2020, de 29 de desembre, per la qual es modifica la Llei Orgànica 2/2006, de 3 de maig, d'Educació, inclou un enfocament d'igualtat de gènere a través de la coeducació per tal de fomentar a totes les etapes l'aprenentatge de la igualtat efectiva entre dones i homes, la prevenció de la violència de gènere i el respecte a la diversitat afectivosexual, introduint en educació secundària l'orientació educativa i professional de l'alumnat amb perspectiva inclusiva i no sexista.

En aquest sentit, els centres educatius han d'incloure i justificar necessàriament en el seu projecte educatiu les mesures que desenvolupen per afavorir i formar en igualtat en totes les etapes educatives, incloent-hi l'educació per a l'eliminació de la violència de gènere, el respecte per les identitats, cultures, sexualitats i la seva diversitat, i la participació activa per fer realitat la igualtat. A més, les Administracions educatives han de promoure que els currículums i els llibres de text i altres materials educatius fomentin el mateix valor de dones i homes i no continguin estereotips sexistes o discriminatoris, així com incloure aquests continguts als programes de formació inicial del professorat.

També s'assenyala que els centres sostinguts parcialment o totalment amb fons públics desenvoluparan el principi de coeducació en totes les etapes educatives, de conformitat amb el que disposa la Llei Orgànica 3/2007, de 22 de març, per a la igualtat efectiva de dones i homes, i no separaran a l'alumnat pel seu gènere.

La Llei catalana d'educació de 2009

La Llei 12/2009, del 10 de juliol, d'Educació cita expressament la coeducació i el foment de la igualtat real i efectiva entre dones i homes com un dels principis rectors del sistema educatiu (Article 2). També es menciona la transmissió i la consolidació dels valors propis d'una societat democràtica, incloent la llibertat personal, la responsabilitat, la solidaritat, el respecte i la igualtat; el respecte i el coneixement del propi cos; i el respecte del dret de mares i pares perquè llurs fills rebin la formació religiosa i moral que vagi d'acord amb llurs conviccions, entre d'altres.

A més, quan estableix els principis ordenadors de la prestació del Servei d'Educació de Catalunya (Article 43), la llei fa referència a la coeducació per mitjà de l'escolarització mixta, assenyalant que ha d'ésser objecte d'atenció preferent. També quan es parla dels criteris que han d'orientar l'organització pedagògica dels centres, es menciona explícitament la coeducació, que ha d'afavorir la igualtat entre l'alumnat (Article 77).

D'igual manera, entre les funcions de direcció i lideratge pedagògics dels directors i directores dels centres públics figura la d'assegurar l'aplicació dels plantejaments coeducatius i d'inclusió (Article 142), mentre que entre les funcions de la Inspecció Educativa s'inclou la

responsabilitat de fer acomplir les normes reguladores del sistema educatiu i l'aplicació dels principis i valors que s'hi recullen, inclosos els destinats a fomentar la igualtat de gènere (Article 178).

Pla per a la igualtat de gènere en el sistema educatiu de 2015

Una de les incorporacions més substancials a la Llei d'Educació va ser el "Pla per a la igualtat de gènere en el sistema educatiu" (Disposició Transitòria Setena), que finalment va ser aprovat l'any 2015¹², i que fixava dos objectius generals: incorporar la perspectiva de gènere i la igualtat real i efectiva dels homes i les dones en les polítiques educatives i promoure la coeducació. En concret, el document parla d'un canvi de mirada que permeti revisar l'enfocament dels continguts, els mètodes d'ensenyament i també els aspectes organitzatius per avançar en la construcció de models d'identitat no sexistes, ja sigui promovent la perspectiva de gènere, garantint una educació sense estereotips sexistes entre d'altres objectius, a més d'incloure aquestes qüestions en les activitats formatives del personal del Departament d'Ensenyament.

Currículum escolars

En els darrers mesos, s'ha aprovat també la nova ordenació de totes les etapes educatives d'acord amb la Llei Orgànica 3/2020, de 29 de desembre, per la qual es modifica la Llei Orgànica 2/2006, de 3 de maig, d'Educació.

Pel que fa al currículum bàsic de l'educació primària, l'educació secundària obligatòria i els cicles formatius de grau bàsic¹³, destaca la incorporació de la coeducació, en tant que principi rector del sistema educatiu i criteri orientador de l'organització pedagògica dels centres, a tots els nivells i modalitats, com un dels sis vectors clau que marquen on s'han de focalitzar tots els esforços i totes les estratègies per avançar en la millora del model educatiu. En aquest sentit, es considera que la coeducació és cabdal per afavorir el desenvolupament de les persones al marge dels estereotips i rols en funció del sexe, l'orientació sexual, la identitat o l'expressió de gènere.

Així, entre els principis pedagògics (Article 3), s'inclouen tant la coeducació como l'educació afectivosexual, de manera que el currículum ha d'incorporar la perspectiva de gènere de manera transversal com a element clau a fi de fer efectiva l'educació integral de les persones, per trencar amb els estereotips de gènere i l'assignació de rols en funció del sexe, i superar tota mena de desigualtats i discriminacions. Per la seva banda, l'educació afectivosexual forma part del currículum coeducador en totes les etapes educatives per tal d'afavorir la construcció d'una sexualitat positiva basada en els drets sexuals i reproductius, igualitària i saludable, que

---

¹² <https://educacio.gencat.cat/web/.content/home/arees-actuacio/centres-serveis-educatius/altres-programes-educatius/artistics-esportius-idiomes/pla-igualtat-genere/acord-govern-pla-igualtat.pdf>

¹³ Decret 175/2022, de 27 de setembre, d'ordenació dels ensenyaments de l'educació bàsica

respecti la diversitat i eviti tot tipus de prejudicis per raó d'orientació sexual i afectiva, així com prevenir embarassos no desitjats i infeccions de transmissió sexual. També es fa referència a la prevenció de les violències i, en especial, a aquelles vinculades a la violència masclista.

A més, amb l'objecte de fomentar la incorporació de les competències clau de l'educació bàsica, els centres educatius han de planificar i portar a la pràctica, de forma continuada, estratègies i actuacions per potenciar la igualtat d'oportunitats i sensibilitzar la comunitat educativa envers aspectes com la coeducació, la perspectiva de gènere (Article 13), mentre que els recursos i materials didàctics s'han d'ajustar als criteris com el de la perspectiva de gènere.

Pel que fa a l'educació infantil¹⁴, que inclou els dos cicles d'aquesta etapa (de 0 a 3 anys i de 3 a 6 anys), també incorpora la coeducació, la perspectiva de gènere i l'educació afectivosexual per afavorir el desenvolupament dels infants en un entorn sense estereotips amb una perspectiva d'igualtat de tracte i no discriminació.

Pel que fa al batxillerat¹⁵, es parla d'incorporar la perspectiva de gènere a les activitats educatives, específicament a l'àmbit de l'orientació educativa i professional, i de contribuir a consolidar una maduresa personal, afectivosexual i social, i a desenvolupar les capacitats que permetin a l'alumnat fomentar la igualtat efectiva de drets i oportunitats de dones i homes, analitzar i valorar críticament les desigualtats existents, així com el reconeixement i l'ensenyament del paper de les dones en la història, i impulsar la igualtat real i la no-discriminació per raó de naixement, sexe, origen racial o ètnic, discapacitat, edat, malaltia, religió o creences, orientació sexual o identitat de gènere o qualsevol altra condició o circumstància personal o social. També s'assenyala que el batxillerat té com a finalitat proporcionar als i les alumnes formació, maduresa intel·lectual i humana, coneixements, habilitats i actituds que els permetin desenvolupar funcions socials i incorporar-se a la vida activa amb responsabilitat i competència sense els condicionants de gènere.

Normativa en l'àmbit de la igualtat

A Catalunya, però, existeixen altres lleis que mencionen explícitament el paper de l'educació i, més concretament, de la coeducació, en l'eradicació de les desigualtats per motiu de gènere.

La Llei 5/2008, de 24 d'abril, del dret de les dones a eradicar la violència masclista, a on es presenta la primera definició de coeducació en la legislació catalana com a "acció educadora que valora indistintament l'experiència, les aptituds i l'aportació social i cultural de les dones i els homes, en igualtat de drets, sense estereotips sexistes i androcèntrics, ni actituds discriminatòries, per tal d'aconseguir l'objectiu de construir una societat sense subordinacions culturals i socials entre dones i homes" (Article 12) i que la posiciona com a element

¹⁴ Decret 21/2023, de 7 de febrer, d'ordenació dels ensenyaments de l'educació infantil.

¹⁵ Decret 171/2022, de 20 de setembre, d'ordenació dels ensenyaments de batxillerat.

fonamental en la prevenció de la violència masclista. També s'hi menciona la importància dels currículums educatius, que han d'aplicar el principi de coeducació en tots els nivells de l'ensenyament (Article 13), la importància de supervisar els llibres de text i altre material educatiu per garantir el principi de la coeducació (Article 14), i la importància de formar el professorat (Article 15).

La Llei 11/2014, del 10 d'octubre, per a garantir els drets de lesbianes, gais, bisexuals, transgènere i intersexuals i per a eradicar l'homofòbia, la bifòbia i la transfòbia, incorpora de nou una definició de coeducació, entesa com l'acció educativa que potencia la igualtat real d'oportunitats i l'eliminació de qualsevol mena de discriminació per raó d'orientació sexual, identitat de gènere o expressió de gènere (Article 12). Aquest article, dedicat al paper de l'educació envers la comunitat LGTBI, fa nombroses mencions al foment i el respecte per la diversitat afectiva i sexual, així com la necessitat de fer de les institucions educatives espais segurs per aquestes.

La Llei 17/2015, del 21 de juliol, d'igualtat efectiva de dones i homes també dedica un article a la coeducació (Article 21), fent referència a l'obligació d'incorporar la coeducació a tots els nivells i modalitats del sistema educatiu per tal d'afavorir el desenvolupament de les persones al marge dels estereotips i rols en funció del sexe, garantir una orientació acadèmica i professional lliure de biaixos sexistes i androcèntrics i evitar tota discriminació associada al sexe. També es preveuen accions i activitats específiques que s'han d'incorporar al Pla per a la Igualtat de Gènere, l'obligació de les quals recau sobre l'Administració educativa. A banda d'aquestes, també hi trobem l'obligació d'oferir formació en coeducació a tots els professionals de l'educació, la promoció de la sensibilització i la formació en coeducació a les famílies, la representació equilibrada de dones i homes en els càrrecs amb responsabilitat i els consells escolars, i la necessitat d'incorporar la perspectiva de gènere en la formació professional i la formació d'adults, més enllà de l'escolarització obligatòria.

La Llei 19/2020, del 30 de desembre, d'igualtat de tracte i no-discriminació parla de que el Departament d'Educació ha de fomentar la coeducació com a sistema educatiu per a capgirar els comportaments que perpetuen el patriarcat en l'ensenyament, i fer-ho amb la cooperació entre professorat, famílies i alumnat amb l'objectiu de crear espais realment igualitaris i posar a disposició dels centres educatius els recursos, humans i materials, i també la formació adequada del professorat i del personal no docent necessaris per a garantir la igualtat real i efectiva i la no-discriminació (Article 10). També es considera que el contingut de la formació inicial i permanent del professorat ha d'incloure accions formatives específiques amb l'objectiu de vetllar per una escola coeducadora i inclusiva, que fomenti els ensenyaments en matèria d'igualtat de tracte i no-discriminació en els plans d'estudi. Per últim, també s'incorpora a la Llei l'obligació de què el Departament vetlli perquè es respecti, en tot el sistema educatiu, en els centres i les entitats de formació, en l'educació d'adults, en la formació de mares i pares, en les activitats esportives escolars i en les activitats d'oci infantil i

juvenil, la diversitat pel que fa a la religió o les conviccions, la capacitat o la discapacitat, l'edat, l'origen racial o ètnic, la diversitat sexual i afectiva, l'orientació sexual, la identitat o l'expressió de gènere, els diferents models de família o qualsevol altra condició social o personal.

A més, el Pla estratègic de polítiques d'igualtat (2019-2022)¹⁶ té com a primer eix d'acció la coeducació i la promoció de valors i models igualitaris. Entre les actuacions que es proposen en el pla per assolir l'equitat de gènere destaquen el programa sobre relacions afectives lliures de violència masclista adreçat als centres educatius i la designació i formació de la persona referent de coeducació dintre del consell escolar de tots els centres educatius, entre d'altres.

---

¹⁶ https://dones.gencat.cat/web/.content/02_institut/10-pla_interdepartamental/Pla_Estrategic_2019_2022.pdf

INICIATIVES ACTUALS EN L'ÀMBIT DE LA COEDUCACIÓ

PROGRAMA COEDUCA'T

El curs 2019-20, el Departament d'Educació va posar en marxa el programa *Coeduca't* amb l'objectiu que, des de P3 a 4t d'ESO, s'incorporés la coeducació, la perspectiva de gènere i l'educació sexoafectiva al currículum, com una eina determinant per a la prevenció de les violències masclistes i per al desenvolupament social i emocional de les persones. Es tracta d'un programa voluntari que aquell curs havia d'arribar a 300 centres i el 2020-21 a tots els centres públics de Catalunya i als concertats que s'hi volguessin afegir.

Tanmateix, d'acord amb les informacions fetes públiques per l'Administració i recollides pel Síndic de Greuges¹⁷, el curs 2021-2022 només s'impartia en un 21,4% dels centres de primària i de secundària, és a dir, el programa *Coeduca't* només va arribar a un de cada cinc centres. Es desconeixen les dades del curs actual 2022-23. Tampoc no hi ha informes d'avaluació o resultats objectius de la seva implantació.

D'una altra banda, un cop analitzats els materials del programa¹⁸, observem que tenen una qualitat molt dispar i fins i tot tenen alguna falta d'ortografia, repeticions o incoherències. No s'hi indica gairebé mai l'autoria. Semblen materials provinents de la Coeducació anterior a la teoria *queer*, als quals han introduït afegitons per adaptar-los. També fa la impressió que no hi ha hagut una línia de treball que donés coherència a totes les propostes.

Hi ha 4 vídeos d'un contingut molt generalista, que aporten molt poc coneixement. Hi ha molta confusió en el què és la violència masclista, tan aviat és la que exerceixen homes contra dones, com, després, es desvirtua perquè es barreja amb la violència entre companys, el *bullying* i les discriminacions per altres condicions, en la línia del que estem veient al Parlament. El glossari és ple de conceptes i neologismes que formen part de la teoria *queer* i que s'imposen sense cap contrast ni cura. Les definicions són poc rigoroses, des de paraules que no existeixen, com *cisexisme*, a conceptes definits de manera errònia, com el d'assetjament sexual.

GUIA DESAPRESENT

La guia *Desapresent*¹⁹, editada per l'Ajuntament de Barcelona–Districte de l'Eixample el 2019, pretén ser una eina de suport per al professorat de secundària de cara a incorporar la coeducació i la perspectiva de gènere a les seves aules. L'objectiu és contribuir a desenvolupar en el jovent una mirada crítica capaç de *deconstruir* aprenentatges en tots els àmbits, però sobretot en el terreny de l'educació afectivosexual.

---

¹⁷ <https://www.sindic.cat/ca/page.asp?id=53&ui=8348>

¹⁸ <https://blocs.xtec.cat/coeducacioiigualtat/>

¹⁹ https://candela.cat/wp-content/uploads/2019/04/guia_def_02.pdf

El present és un treball de professionals de la coeducació, que han aplicat una metodologia participativa i activa, creant espais de confiança per al jovent i el professorat, i amb una escolta activa i sense judicis. Alhora han orientat l'alumnat en el camí de l'autoconeixement i l'aprenentatge respecte el gènere i la sexualitat, i han compartit eines amb un professorat que l'acompanya en el seu creixement.

El resultat és aquesta guia, que està dividida en seccions temàtiques per facilitar-ne la lectura, i en la que tots els capítols consten d'una part teòrica que emmarca les activitats i una segona part amb actuacions pràctiques. La guia *Desaprenent* és molt més coherent que el *Coeduca't*, tal vegada perquè ha estat feta amb una línia clara per l'entitat que l'ha tirat endavant. És un programa amb uns objectius definits i amb uns exercicis ben programats, que ens sembla que té força validesa tot i que no deixa d'estar també travessat per les idees de la teoria *queer*.

PROJECTE SexAFIN

SexAFIN és un projecte de recerca-acció sobre l'educació afectivosexual i reproductiva a les comunitats educatives que té com a objectiu contribuir al desenvolupament d'una educació sexual i afectiva integral que contempla el dret a la salut, la prevenció de violències, la diversitat sexual, l'equitat de gènere, el plaer i el benestar.

El projecte de recerca *SexAFIN*, liderat per un grup d'antropologia social de la UAB, no és tant sols un projecte formatiu, sinó que es tracta d'una recerca antropològica sobre la sexualitat en els centres educatius catalans. En aquest sentit, des de l'any 2017 han pogut entrevistar a més de 2.500 infants entre els 3 i els 12 anys de 10 escoles públiques de la província de Barcelona per tal d'esbrinar què és per ells la sexualitat i com voldrien ser acompanyats en el descobriment d'aquesta. Paral·lelament, han fet recerca amb el professorat i les famílies, a la vegada que fan un acompanyament als equips directius per tal de implementar l'educació afectivosexual al seu centre. Així, a través de metodologies participatives, es generen espais de diàleg on els infants, les persones professionals de l'educació, les famílies i la comunitat poden parlar de les diverses dimensions de la sexualitat.

L'article més recent que podem consultar del grup d'investigadores és *Sexualitat i infància a Catalunya, Espanya: significacions governades*²⁰, publicat al desembre del 2022, i que analitza les expressions, reaccions i converses de 24 grups focals on han participat més de 200 infants menors de 12 anys. De la mateixa manera, l'article aprofundeix en les relacions que estableixen professorat i famílies amb els infants per parlar sobre la sexualitat en termes generals i també d'aquella que, segons les investigadores, afecta o interpel·la a cada nen o nena.

En el treball que ens presenten les autores contextualitzen el naixement d'una infància 'innocent' i allunyada de la sexualitat durant el segle XV i consolidada durant segles després

²⁰ <https://revistes.uab.cat/periferia/article/download/v27-n2-malgosa-alvarez-marre/894-pdf-ca/3680>

per les institucions governamentals i socials de cada època. Una conducta que, segons les investigadores, ha conduït a la “construcció” d’una etapa infantil en la qual s’aparta els infants del desig natural de la sexualitat, la seva comprensió i es tracta en espais tan públics com domèstics com un tabú de cara als nens i nenes. Això provoca dues reaccions principals en l’aplicació de l’experiment que porten a terme a les diferents escoles:

- Els infants repeteixen els patrons normatius patriarcal respecte a la sexualitat, basats en relacions entre home i dona, focalitzant el plaer més evident i clar en els homes.
- La concepció de la sexualitat interpel·la directament els adults però no els infants o, com a mínim, els nens i nenes no entenen com a sexualitat les pràctiques que ells i elles fan, però sí creuen ser conscients del seu desig sexual ja existent, sense poder-lo materialitzar.

Ambdós resultats serveixen per presentar unes conclusions, segons el grup de treball, per explicar que són les comunicacions i els esquemes que es formulen en les famílies, i que a la vegada es reforcen a l’escola, les que contribueixen a generar un discurs asexual dels infants, hereu de la històrica concepció a la que fèiem esment anteriorment. Els nens i nenes, els que reserven la pràctica sexual a l’esfera adulta amb patrons normatius d’un matrimoni heterosexual amb finalitats reproductives, no es veuen amb accés a la sexualitat però a la vegada es perceben com a éssers asexuals.

D’una altra banda, el mateix grup investigador ha estat l’instigador i organitzador del primer congrés internacional virtual SexAFIN *‘(Re)pensando la educación sexual integral desde una perspectiva de género centrada en la infancia’* fet en format virtual, on van participar fins a 18 ponents internacionals durant el 13 i 15 del passat mes de juliol²¹.

Com que hem pogut parlar amb una de les professores de la UAB que treballen a la Unitat SexAfin ha estat molt més senzill entendre com treballen i quins objectius tenen. Parteixen de la base que totes les criatures són éssers sexuals i, per tant, tenen activitat sexual. I consideren l’educació sexoafectiva indispensable per aconseguir la igualtat entre dones i homes. Apliquen tècniques de l’antropologia i creen espais de diàleg respecte als models que transmetem. Sempre parteixen de la base d’esbrinar què sap l’alumnat, què vol saber i què els expliquen les famílies i el professorat.

Tot i que va ser molt interessant, ens preguntem si realment totes les criatures comencen l’activitat sexual a la llar d’infants o a P3 i, per tant, si cal abordar des de P3 temes que potser només interessin a uns quants. D’altra banda, ens demanem si no pot crear situacions no desitjades aquest abordatge de la sexualitat amb un adult o adulta.

---

²¹ <https://sexafin-conference.afinbarcelona.com/>

GUÍA CHRYSALLIS

Hem trobat també una guia per a docents²², de gener de 2021, elaborada per *Chrysallis*, una associació de Famílies de Menors Trans, amb l'objectiu de col·laborar en la creació d'un model educatiu basat en la inclusió i la igualtat, que porti els equips docents a treballar a l'aula la diversitat i el respecte, garantint que els centres educatius esdevinguin espais segurs i lliures de discriminació per l'alumnat trans.

Un cop analitzats els materials trobem que tenen un biaix claríssim cap a tot el que es teoria *queer* i transactivisme. És molt aclaridor mirar el glossari on es comprova la utilització del neollenguatge, com si fóssim en una distòpia d'Orwell.

---

²² <https://chrysallis.org/wp-content/uploads/2021/05/GUIA-PARA-DOCENTES.-Educacion-en-Diversidad-e-Igualdad.pdf>

PROPOSTA PER IMPLEMENTAR LA COEDUCACIÓ

La societat ha canviat i no accepta, majoritàriament, els estereotips marcats per a nens i per a nenes. Les famílies ja no aspiren, de manera general, a tenir un noi que estudiï enginyeria o una nena que tingui una pàtina de cultura que, després, es quedi a casa ocupant-se de les feines domèstiques i de la cura d'infants, ancians o malalts. Però, sobretot, una gran majoria de dones no estan disposades a encasellar-se en uns estereotips que no els permeten desenvolupar el seu vessant professional i cívic, tenir una posició subordinada a la família i no disposar d'independència econòmica. També tímidament alguns homes s'incorporen a la idea que no volen perdre's aspectes relacionals que sempre s'havien atribuït. En aquest sentit, doncs, la coeducació, com a educació igualitària i trencant els estereotips, és la demandada per moltes famílies.

D'altra banda, les famílies han canviat molt en els últims 40 anys. Per bé i per mal. Si abans qui feia de transmissora de valors era la família; ara, tal vegada, les famílies tenen poc temps (d'una banda, les dones s'han incorporat al mercat de treball i de l'altra, les condicions de treball són força asfixiants per a tothom i deixen poc temps lliure) i, d'altra banda, han de competir en l'educació amb les xarxes, que són els principals referents educatius dels seus fills i filles. Caldrà, doncs, trobar una solució a aquest problema, de la mateixa manera que l'hem trobada (tot i que mal resultat) en relació a l'atenció de la gent gran a base de centres de dia i de residències, hem de trobar la solució per a l'educació en valors de criatures i joves. Potser sí que passa per l'escola, però, en qualsevol cas, caldrà una formació adequada per al professorat i veure com s'encabeix al currículum.

També és cert que cal pensar com s'educa la sexo-afectivitat. No sabem del cert si totes les criatures són éssers sexuats des del primer moment, però el que és segur és que viuen en una societat fortament sexualitzada: des de publicitat, fins a cançons, pel·lícules, etc..., però, sobretot, la pornografia que en aquests moments consumeixen des dels 8 anys i que constitueix el seu model de relacions sexuals. D'altra banda, també cal tenir en compte la hipersexualització que es fa de les nenes (biquinis amb farciment a la part de dalt, maquillatge sabates de taló...).

Què ha fet a la pràctica el Govern més enllà del programa *Coeduca't*? És evident que en els darrers anys hi ha hagut un ampli desplegament legislatiu en aquest àmbit. No obstant, això no s'ha traslladat encara de forma efectiva a les escoles i instituts de Catalunya, malgrat que el Govern afirma que la coeducació i la perspectiva de gènere són una línia estratègica del Departament d'Educació que pretén abraçar diferents àmbits de treball.

Pel que fa a l'organització del centre educatiu, s'ha implementat el *Projecte Convivència*²³, un document obligatori que ha de reflectir les accions que el centre educatiu desenvolupa per

---

²³ <https://dogc.gencat.cat/ca/document-del-dogc/?documentId=878543>

capacitar tot l'alumnat i la resta de la comunitat escolar per a la convivència i la gestió positiva dels conflictes, i que inclou un eix sobre coeducació, amb un programa formatiu de prevenció de la violència masclista per a docents, per l'alumnat de cicle superior d'Educació Primària i alumnat de 3r i 4t d'ESO i formació per les famílies, elaborat amb la col·laboració de Coeducació i Fundació Aroa. També s'assenyala que per garantir-ne l'aplicació, tots els centres educatius hauran de disposar d'una figura de coordinació de coeducació, benestar i convivència, i que el Departament hi està treballant per fer-ne el desplegament de forma efectiva. Desconeixem a dia d'avui quants centres disposen efectivament de la figura de coordinació de coeducació, benestar i convivència.

D'una altra banda, el *Pla de Les Escoles Lliures de Violències*²⁴, de 2021, recull els diferents protocols vigents al sistema educatiu, inclòs el Protocol de prevenció, detecció i intervenció davant la violència masclista entre l'alumnat²⁵. També inclou la creació de la Unitat de Suport a l'Alumnat en Situació de Violència (USAV) i l'aplicació *UsApps*, que permet perquè l'alumnat tenir un canal directe a través del qual comunicar a la conselleria qualsevol violència. Segons les dades publicades pel Departament²⁶, durant el 2021, la USAV va atendre 539 situacions de violència, entre les quals 153 casos de violència masclista (fills i filles que viuen en contextos de violència masclista en l'àmbit de la parella, violències sexuals, matrimonis forçats, etc.). Cal tenir en compte que aquesta unitat també atén violències relacionades amb l'assetjament entre alumnat o la salut mental, entre les quals el suïcidi. Pel que fa a la *UsApps* ha rebut 2.515 consultes.

El Departament d'Educació també fa referència a un *Pla dels drets sexuals i reproductius en l'àmbit educatiu*, que no hem trobat, i que s'emmarca dintre de l'Estratègia Nacional de Drets Sexuals i Reproductius, que la Generalitat està elaborant fa gairebé un any i mig²⁷. Sí s'ha posat en marxa un *Pla d'Equitat Menstrual*²⁸, que no ens sembla que hagi tingut la utilitat que pretenia tenir, però la definició, implantació i desplegament en els centres educatius del model d'educació afectivosexual està encara pendent. A més, al *Pla integral d'equitat menstrual i climateri 2023-2025*²⁹, que s'acaba d'aprovar, es pot comprovar la neollengua, per exemple, persones menstruants. Resulta com a mínim curiós que es parli de persones amb discapacitat i persones menstruants com si fossin categories equivalents.

²⁴ <http://gestio.educacio.gencat.cat/.content/home/departament/publicacions/monografies/escoles-lliures-violencies/escoles-lliures-violencies.pdf>

²⁵ <https://xtec.gencat.cat/ca/centres/projeducatiu/pla-escoles-lliures-de-violencies/protocols/>

²⁶ <http://gestio.educacio.gencat.cat/.content/home/departament/publicacions/monografies/escoles-lliures-violencies/memoria-LELV.pdf>

²⁷ <https://dogc.gencat.cat/ca/document-del-dogc/?documentId=912728>

²⁸ <https://web.gencat.cat/ca/actualitat/detall/La-meva-regla-les-meves-regles>

²⁹ https://igualtat.gencat.cat/web/.content/Departament/Transparencia/Gestio-serveis-publics/Plans-sectorials-interdepartamentals/PEM_VERSIO_28_2_23_IFE_SIGOV_A30_A39_pagina70_DF.pdf

En resum, vist tot, considerem que el de la coeducació segueix sent un repte enorme que tenim l'obligació de superar el més aviat possible. La legislació catalana ordena la seva execució en diverses lleis —com s'ha exposat a l'apartat anterior— però això no garanteix la seva implementació. No hi ha unes directrius clares i ordenades per a la implementació i execució de la coeducació i les lleis s'han desplegat parcialment a dia d'avui.

Per això proposem donar compliment al manament legal d'introduir la coeducació a les aules de manera que la coeducació i l'educació afectivosexual es garanteixin de manera obligatòria i transversal durant les etapes d'educació infantil, primària, secundària i batxillerat el proper curs 2023-2024.

De manera prèvia, es necessiten dades. Caldria encarregar un estudi no només quantitatiu, sinó també qualitatiu, que ens indiqués:

- El grau de formació del professorat en coeducació.
- La motivació i la predisposició del professorat.
- El nombre de centres a Catalunya que estan fent coeducació.
- Quina mena de programa fan servir els centres que fan coeducació.
- Quin grau de satisfacció hi ha entre l'alumnat dels centres que fan coeducació.
- Quin grau de satisfacció hi ha entre el professorat dels centres que fan coeducació.
- Els canvis que s'han introduït i els que es podrien introduir en els currículums escolars i en els llibres de text.
- El que sap i el que vol saber sobre afectivitat i sexualitat, l'alumnat.
- El que explica sobre afectivitat i sexualitat, el professorat.
- El que explica sobre afectivitat i sexualitat, la família, i els límits que hi posaria.

També cal oferir la formació necessària als docents per incorporar la perspectiva de gènere i la coeducació en la seva pràctica docent habitual, i també sobre victimització infantil o mediació als equips directius que intervenen habitualment en conflictes relacionats amb l'assetjament. En aquest sentit, es necessita un equip de formadors i formadores i que tot el professorat dels centres fes formació.

La formació que es fa actualment, en cascada, no serveix. La formació en cascada (una persona fa formació a 10 professors, després, cadascun d'aquests professors fa formació a 10 professors més, i així successivament) no funciona perquè és una mena de joc dels disbarats i, per tant, a cada nova ronda es va perdent informació i es va deformant la formació. Tampoc no funciona que hi hagi una única persona al centre encarregada de la coeducació. Cal que tot el professorat estigui implicat en la formació.

A més, calen projectes de coeducació dividits per nivells i basats en els eixos que hem descrit anteriorment.

Cal que aquests projectes estiguin consensuats amb el professorat i les famílies. Atès que es toquen temes sensibles com l'educació sexoafectiva i de valors, considerem que hi hauria d'haver un consens suficient de tota la comunitat educativa. Per tant, caldria crear una comissió per tirar-ho endavant.

D'igual forma, cal un sistema d'indicadors objectius que permeti avaluar la bondat dels programes any a any.

I, finalment, cal un pressupost que permeti implementar-ho correctament a tots els centres.